

BİOLOGİYA

UOT 581.9.586:627

LƏNKƏRANIN DAĞLIQ HİSSƏSİNİN
(LERİK RAYONU ƏRAZİSİNDƏ) BİTKİLİYİNİN
FİTOSENOLOJİ XÜSUSİYYƏTLƏRİ VƏ ƏHƏMİYYƏTİE.M.QURBANOV, S.S.ASLANOVA,
M.T.CABBAROV, Z.C.MƏMMƏDOVA
Bakı Dövlət Universiteti,
elshad_g@rambler.ru

Aparılan tədqiqat işində Lənkəranın dağlıq hissəsində (Lerik rayonu ərazisində) rast gəlinən bitkiliyin ekoloji-fitosenoloji göstəriciləri araşdırılmış, müəyyən edilmişdir ki, ərazidə əsasən dağ-çəmən və dağ-bozqır bitkilikləri və onların əmələ gətirdikləri 6 formasiya daha geniş ərazidə yayılıb. Nəticədə Lerik rayonunun dağ ekosisteminəndən səmərəli istifadənin yolları müzakirə olunmuşdur.

Açar sözlər: biosenoz, fitosenoz, formasiya, assosiasiya, edifikator, dominant, subdominant, friqanoid, endemik.

Müasir dövrdə ətraf mühitin mühafizəsi və biosenozun tərkibi sayılan təbii fitosenozlardan səmərəli istifadə, eləcə də onların qorunması problemlərinin elmi əsaslarla həyata keçirilməsi üçün bitki örtüyünün ekoloji-geobotaniki, yaxud fitosenoloji baxımdan öyrənilməsi mühüm əhəmiyyət kəsb edir.

Azərbaycan Respublikasının “Dövlət torpaq kadastrı, torpaqların monitorinqi və yer quruluşu haqqında” qanunun tələblərinə, həmçinin “Azərbaycan Respublikasında yay və qış otlaqlarının, biçənəklərin səmərəli istifadə olunması və səhrələşmənin qarşısının alınmasına dair Dövlət proqramının tətbiq edilməsi haqqında” Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 22 may 2004-cü il tarixli sərəncamının icrasına uyğun olaraq yay otlaqlarında geobotaniki, yaxud fitosenoloji tədqiqatların aparılması göstərilmişdir.

Lerik rayonunun dağlıq (Talış dağları) hissəsində fitosenoloji tədqiqatlar 2010-2011-ci illərdə yerinə yetirilmişdir [5]. Buranın relyefi torpaq-iqlim şəraitinin müxtəlifliyi dağlıq hissəsinin bitki örtüyünün formalaşmasına bilavasitə təsir göstərmişdir.

Araşdırmalar göstərir ki, Lənkəranın dağlıq hissəsində Talış fiziki-coğrafi rayonunda yerləşən Lerik, Yardımlı və Astara rayonlarının dağlıq bölgəsi Azərbaycanın şərq və cənub-şərqini əhatə etməklə qərbdən İranla həmsərhəddir [1, 3, 6].

Ərazinin dəniz səviyyəsindən hündürlüyü 2000-2500 metrədək qarışıq dağlar sistemlərindən ibarətdir. Belə ki, Talış silsiləsi [6] Lənkəran dağlarının cənub-qərbində Azərbaycan və İran sərhəddi boyu uzanır. O cümlədən, İran ərazisinə daxil olan suayrıcının mütləq yüksəkliyi qərbdə, mərkəzdə və şərqdə 2000 m, bəzi sahələrdə isə 2400-2494 metrə (Qızıyurdu dağı) qədər çatır [5]. Burada Peştəsər silsiləsi Talış dağlarına paralel uzanır və çay dərələri ilə parçalanmışdır; silsilənin suayrıcı hissəsi çox hallarda hamardır. Bürovar silsiləsi isə Lənkəran dağlarının ön hissəsində alçaq dağlıq qurşağında yerləşir.

Bununla yanaşı əlavə etmək lazımdır ki, Lənkəranın dağlıq hissəsində (friqana) dağ-kserofit bitkiliyi əsasən Lerik və Yardımlı rayonları ərazisinin dəniz səviyyəsindən 800-1200 metrədən başlayaraq 2800 metrə qədər yüksəkliklərdə və müxtəlif meyilli yamaclarda rast gəlinir [1,7].

Lənkəranın dağlıq hissəsi iqlim şəraitinə görə yarımquraq və quraq iqlim rayonuna aiddir [2].

Burada dağlığın əksər hissəsi yayı quraq keçən mülayim-isti yarımsəhra çöl iqlim tiplərinə xasdır. Kəmərgöy dağı (2500 m) ətrafında yayı quraq keçən soyuq yarımsəhra və quru çöl iqlimi, Kələputu dağında (2100 m) şimal-qərb istiqamətində isə yayı quraq keçən soyuq iqlim hakimdir; havanın orta aylıq temperaturu $9,7^{\circ}\text{C}$, yanvarın orta aylıq temperaturu $0,7^{\circ}\text{C}$ və iyulun temperaturu $19,6^{\circ}\text{C}$ -dir; havanın mütləq maksimum temperaturu ilin isti ayında (iyulda) $30-37^{\circ}\text{C}$ -ə yüksəlir. Yağının orta illik miqdarı 640 mm-ə bərabərdir [6].

Yay otluqlarında bəslənilən davar sürülərinin suya olan tələbatı təbii yağıntılar, bulaqlar və həmin bulaqların sularının, yağmur nəticəsində əmələ gələn daimi axan çayların (Alarçay, Bilnaçay, Lənkərançay, Amburdərəçay və s.) suyu hesabına təmin olunur.

Ərazinin yay otluqlarının bitki örtüyü–yumşaq çimli dağ-çəmən, yumşaq çimli bozqır dağ-çəmən torpaqlarda yayılmışdır [1, 2].

Araşdırmalara əsasən məlum olur ki, yumşaq çimli dağ-çəmən torpaqlarının qranulometrik (mexaniki) tərkibi orta, yüngül gillicəli və qumsaldır. O cümlədən, fiziki gil in miqdarı üst münbit qatda 1,16-44,26% arasında dəyişir. Humusun miqdarı isə 1,14-4,97%-dir. Yumşaq çimli bozqır dağ-çəmən torpaqların mexaniki tərkibi orta, yüngül gillicəli və qumsaldır. Fiziki gil in miqdarı 13,28-34,66% arasında dəyişir. Humusun miqdarı isə (üst qatda) 2,38-5,07%-ə bərabərdir.

Yuxarıda qeyd edilənlərdən müəyyən olunmuşdur ki, Lənkəranın dağlıq hissəsinin fitosenozları, əsasən ərazinin fiziki-coğrafi şəraiti və ekoloji amillərinin təsirindən asılı olaraq formalaşmışdır.

Lənkəranın dağlıq hissəsindəki yay otluq sahələrindən köçəri qoyunçulu-

ğün dəyərli yem bazası kimi hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən davar sürülərinin bəslənilməsi üçün istifadə olunur.

Yay otlaqlarının (Lerik rayonunun inzibati ərazisində yerləşən) fitosenoloji tədqiqatları son illər professor E.M.Qurbanovun rəhbərliyi ilə aparılmışdır. Bu mənada 1 saylı cədvəldə qeyd edilən müvafiq bölgələrdə fitosenoloji tədqiqatlar yerinə yetirilmişdir [7, 8].

Seçilmiş nümunəvi tədqiqat obyektlərində marşrut üzrə geobotaniki təsvirlər qeydə alınarkən fitosenozda əsas edifikator bitkilərin (dominant və subdominant növlərin) herbariləri toplanmış, sistemləşdirilərək təyin olunmuş, növ tərkibi üzrə bitkilərin elmi cəhətdən adı dəqiqləşdirilmiş və müasir təsnifatı tip, formasiya səviyyəsində verilmişdir [10, 12].

Lənkəranın dağlıq hissəsinin (Lerik rayonu) ərazisini əsasən yay otlaqları təşkil edir. Bu rayonun ərazisində olan yay otlaqlarının ümumi sahəsi 5161,4 hektardır (cədvəl 1). 1 saylı cədvəldən göründüyü kimi, həmin otlaq sahələrində (6 formasiyada), yəni 4653,5 hektarda fitosenoloji tədqiqatlar aparılmışdır. Bundan 507,9 ha tədqiq olunmayan sahələrə aiddir. O cümlədən rayonun yaylaqları 11 otlaq sahəsindən (1 №-li Qız qalası, 2 №-li Məmmix, 3 №-li Nağdı yurdu, 4 №-li Xanbulaq Kürdəsə, 5 №-li Daşbaşı, 6 №-li Torpaqlı yurd, 7 №-li Kalatar, 8 №-li Sorsçay, 9 №-li Amburan, 10 №-li Suludərə və 11 №-li Qızıyurdu Tulici) ibarətdir; Yay otlaqlarının 4653,5 ha və yaxud ümumi sahənin 90,16%-i yararlı otlaq kimi istifadə edilir. Qalan 507,9 ha (9,84%) əkin, kolluqlar, dərələr, çaylar, qayalıqlar və sair sahələrdir.

Cədvəl 1

Lerik rayonunun dağlıq ərazisində yumşaq çimli dağ-çəmən və bozqır dağ-çəmən torpaqlarında yayılan bitki örtüyünün ekoloji təsnifatı

Otlqların №-si	Təsnifatın şifri	Formasiyaların adı	Otlqlq sahəsinin növü	Otlqların ümumi sahəsi	
				ha	%
5,8,9,10	A-III-18	Gəvənli-müxtəlif-otlu-topallıq	təmiz daşlı	517,6	10,03
				1442,3	27,94
2,4,7	A-III-19	Gəvənli-kəklkotu-topallıq	təmiz daşlı	352,9	6,84
				592,8	11,49
11	A-III-20	Müxtəlifotlu-topallıq	kollu təmiz	67,1	1,3
				295,6	5,73
2,3	A-IV-9	Tıs-tıslı-gəvənli-topallıq	təmiz daşlı	195,6	3,79
				301,1	5,83
5,8	A-IV-10	Kserofit kollu-müxtəlifotlu-topallıq	kollu	83,8	1,62
1,7,8	A-IV-12	Gəvənli-müxtəlifotlu-tonqalotuluq	təmiz	201,6	3,91
			daşlı	565,3	10,95
			kollu	37,8	0,73
Tədqiq olunan sahə				4653,5	90,16
Tədqiq olunmayan sahə				507,9	9,84
Ümumi sahə				5161,4	100,0

Lənkəranın dağlıq hissəsinin bitki örtüyü və eləcə də florası haqqında L.İ.Prilipko, V.C.Hacıyev, E.M.Qurbanov, M.T.Cabbarov və başqalarının monoqrafiya və elmi əsərlərində dolğun məlumatlar verilir [7,8,9]. Buranın bitki örtüyünün öyrənilməsində onların apardıqları tədqiqatlar və araşdırmalar böyük əhəmiyyətə malikdir.

Lakin bizim apardığımız tədqiqatların nəticələrinə əsasən Lənkəranın dağlıq hissəsində aşağıdakı bitki formasiyaları müəyyən edilmişdir:

1. Gəvənli-müxtəlifotlu-topallıq formasiyası

Bu formasiya 5, 8, 9, 10 №-li yaylaqlarda yayılmaqla ümumi yay otlaq sahəsinin 1959,9 hektarını və yaxud 37,97 %-ni təşkil edir (bunun 517,6 ha, yaxud 10,03% təmiz və 1442,3 ha, daşlı örüş otlaq hesab olunur). Formasiyanın dominantı şırımlı total (*Festuca rupicola*) olub, bolluğu 3 bal ilə qiymətləndirilir.

2.Gəvənli-kəklükotu-topallıq formasiyası

Bu formasiya ərazinin 2,4,7 №-li yaylaqlarında qeydə alınmaqla ümumi yay otlaq sahələri 1012,8 ha, yaxud 19,63% təşkil edir. Bu sahələrin bitki örtüyü əsasən quru bozqır tipinə aid olub, yumşaq çimli bozqır dağ-çəmən torpaqlarında yayılmışdır.

Bu formasiyanın dominantı əvvəlki formasiyada olduğu kimi şırımlı total (*Festuca rupicola*) sayılır, subdominantı Trautvetter kəklükotu (*Thymus trautvetteri*) və tikanlı gəvəndir (*Astracantha euoplus*). Fitosenozun növ tərkibində şırımlı totalın bolluğu 3-4 bal, Trautvetter kəklükotunun bolluğu 2-3 bal və tikanlı gəvənin bolluğu 2 baldır. Layihə, yaxud proektiv örtük 60-80%-dir [11]. Tədqiq olunan yay otlaqlarında çəmən bozqır bitkiliyinə aid olan 6 formasiya ən xarakterik fitosenoz sayılır, eləcə də daha geniş arealda yayılan və yem əhəmiyyəti kəsb edən tikanlı gəvənli-Trautvetter kəklükotulu-şırımlı topallıq assosiasiyasının (*Astracantha euoplus-Thymus trautvetteri-Festuca rupicola*) növ tərkibi və quruluşu aşağıda verilir (Geob. təsvir-1).

Geobotaniki təsvirdə əks olunduğu kimi həmin assosiasiyada qeydə alınmış cəmi 25 növdən həyatı formaları, yaxud biomorfoloji təsnifata əsasən 4 növ (16 %) kol, 1 növ (4 %) yarımkolcuq, 16 növ (60 %) çoxillik otlar, 1 növ (4 %) ikiillik otlar və 3 növ (12%) birillik otlardır; ekoloji təhlilə görə eynisaylı növlərdən 19 növ (76 %) kserofitlər və 6 növ (24 %) mezakserofitlərlə təmsil olunur. Belə ki, kserofitlərin fitosenozda daha çox yayılması, ərazinin səhrələşməsini bildirir.

Assosiasiyanın dominantı şırımlı totalın (*Festuca rupicola*=*Valesiaca Gaudin.*) bolluğu 3-4 bal, subdominantı-Trautvetter kəklükotu (*Thymus trautvetteri* Klok.E.Shost.) və tikanlı gəvən (*Astracantha euoplus* Trautv.) hesab edilir. Bu assosiasiyada fitosenozun layihə örtüyü 50-70%-ə bərabərdir.

Assosiasiyanın növ tərkibində qeydə alınmış növlərdən 2 növü (8 %) – Azərbaycan florasına [10] xas olan endemik bitkilər, o cümlədən, *Thymus trautvetteri* Klok.E.Shost. və *Centaurea hyrcanica* Bornm. növlərinə təsadüf edilir ki, həmin növlərin təbii bitkilikdə mühafizə olunması tövsiyə edilir.

Tikanlı gəvənli–Trautvetter kəklikotlu–Şırımlı topallıq assosiasiyasının növ tərkibi və quruluşu (15 iyul 2010-cu il)

Qeyd №-si	Biomorf növlər	Ekoloji qruplar	Boşluq	Mərtəbəlilik və hündürlük (sm-lə)	Fenoloji fazalar
	Kollar				
1.	<i>Astracantha euoplus</i> Trautv.	kserofit	2	II (30-40)	çiçəkləmə
2.	<i>A. aurea</i> (Willd.) Podlech.	kserofit	1-2	III (10-25)	çiçəkləmə
3.	<i>Acantholimon hohe-nackeri</i> Jaub.et Spach.	kserofit	1-2	III (10-20)	çiçəkləmə
4.	<i>Onobrychis cornuta</i> (L.) Desv.	kserofit	1	III (15-20)	çiçəkləmə
Kolcuq					
5.	<i>Rosa cuspidata</i> Bieb.	kserofit	1	I (80-120)	çiçəkləmə
Yarımkolcuq					
6.	• <i>Thymus trautvetteri</i> Klok.et Shost.	kserofit	2-3	II (20-45)	çiçəkləmə
Çoxillik otlar					
7.	<i>Festuca rupicola</i> Heuff.	kserofit	3-4	III (20-30)	
8.	<i>F. ovina</i> L.	kserofit	1-2	III (15-25)	
9.	<i>Keoheria cristata</i> (L.) Pers.	kserofit	1-2	II (30-60)	
10.	<i>Dactylis glomerata</i> L.	kserofit	1	II (35-65)	
11.	<i>Lolium persium</i> Boiss. Et Hohen.	kserofit	1	II (30-60)	
12.	<i>Agrostis tenuis</i> Sibth.	mezokserofit	1	III (25-35)	
13.	<i>Phleum phleoides</i> (L.) Karst.	kserofit	1	III (20-30)	
14.	<i>Chimella tenuifolia</i> Lam.	mezokserofit	1	III (20-25)	
15.	<i>Rumex scutatus</i> L.	kserofit	1	III (15-20)	
16.	• <i>Centaurea hyrcanica</i> Bornm.	kserofit	1	III (10-25)	
17.	<i>Urtica dioica</i> L.	mezokserofit	1	III (5-20)	
18.	<i>Hypericum perforatum</i>	mezokserofit	1	III (5-15)	
19.	<i>Alchemilla sericea</i> Willd.	kserofit	1	III (5-10)	
20.	<i>Trifolium canascens</i> Willd.	mezokserofit	1	III (5-10)	
21.	<i>Plantago saxatilis</i> Bieb.	mezokserofit	1	III (4-8)	
İkiillik otlar					
22.	<i>Silybium marianum</i> (L.) Gaertn.	kserofit	1-2	II (25-40)	
Birillik otlar					
23.	<i>Anisantha tectorum</i> (L.) Nevski.	kserofit	1-2	III (10-25)	çiçəkləmə
24.	<i>Zizifora persica</i> Bunge.	kserofit	1	III (15-20)	çiçəkləmə
25.	<i>Galium verticillatum</i> Danth.	kserofit	1	III (10-15)	vegetasiya

Qeyd: • Azərbaycanın endemik bitki növləri hesab olunur [10].

3. Müxtəlifotlu–topallıq formasiyası

Bu fitosenoz Lerik rayonunun 11 sayılı yay otlaqlarında yayılmaqla ümumi sahənin 295,6 hektarına və yaxud 5,73%-nə bərabərdir. Buranın bitki örtüyü-meyilli yamaclarda, səthə çıxmış qayalıqlarda, eləcə də yumşaq çimli bozqır dağ-çəmən torpaqlarda formalaşmışdır.

Formasiyanın növ tərkibində (çöl tədqiqatına aid təsvirdə qeyd olunduğu kimi) 27 növ ali bitkilərə rast gəlinir ki, bundan 9 növü (33,3%) taxılkimilər, 3 növü (11,1%) paxlakimilər fəsiləsinə və 15 növü (55,6%) müxtəlif otlara aiddir. Fitosenozda proyektiv-lahiyyə örtük 45-65%-dir.

Formasiyanın bitki örtüyündə məhsuldarlığı yeyilən quru kütləyə görə 8,2 sent\ha təşkil edir.

4. Tıs-tıslı-gəvənli-topallıq formasiyası

Bu fomasiya 2 və 3 sayılı yaylaqlarda qeydə alınır ki, bu fitosenoz ümumi sahənin 496,7 hektarına , yaxud 9,62 %-nə bərabərdir. Bitki örtüyünün formalaşdığı relyef əvvəlki formasiyada olduğu kimi meyilli yamaclarda və çimli dağ-çəmən torpaqlarda yayılmışdır. Formasiyanın dominantı alay topalının (*Festuca alaiica Drob.*)–bolluğu 3 baldır, subdominantları–tikanlı gəvən (*Astracantha euoplus Trautv.*) və Hohenaker tıs-tısdır ki, (*Acantholimon hohenackeri (Janb.et.Spach) Boiss*) hər iki növün bolluğu isə 2-3 və 2 bal ilə qiymətləndirilir.

Fitosenozun növ tərkibində 21 növ ali bitkilərə təsadüf edilir ki, bunlardan 2 növü (9,6 %) kol və 19 növü (90,4 %) isə ot bitkilərinə aiddir; o cümlədən, 6 növü (28,6 %) taxılkimilərə, 3 növü (14,3 %) paxlakimilər fəsilələrinə və 10 növü (47,6 %) müxtəlifotlara aiddir.

5. Kserofit kollu–müxtəlifotlu–topallıq formasiyası

Bu fomasiya 5,8 sayılı otlaqlarda təsadüf edilir ki, bu da ümumi sahənin 1,62 %-ni təşkil edir. Bitki örtüyünün yayıldığı yerlərin relyefi dağlıq olub, müxtəlif baxarlı yamaclardan ibarətdir. Fitosenoz, əsasən, yumşaq çimli bozqır dağ-çəmən torpaqlarda rast gəlinir.

Bu formasiyanın dominantı dağ topalı (*Festuca montana*) olub, bolluğu 3 bal, subdominantları tikanlı gəvən (*Astracantha euoplus.*) və kserofit kol sayılan Hohenaker tıs-tısı (*Acantholimon hohenackeri*) qeydə alınır.

Bitki örtüyünün botaniki (növ) tərkibində 22 növ ali bitkilərə rast gəlinir ki, bunlardan 2 növ (9,1 %) kollar, 7 növ (31,8 %) taxılkimilər, 2 növ (9,1 %) paxlakimilər fəsilələrinə aid olub, 11 növ (50 %) isə müxtəlifotlardır. Ot örtüyünün orta hündürlüyü 10-25 sm, layihə örtüyü isə 40-60 %-ə uyğundur. Formasiyanın məhsuldarlığı (quru yeyilən kütlədə) 7,8 sent\ha təşkil edir [5,11].

6. Gəvənli–müxtəlifotlu–tonqalotuluq formasiyası

Bu fomasiyanın bitki örtüyü tədqiq olunan yay otlaqları (1,7,8 sayılı yaylaqlarda) ümumi sahənin 804,7 hektarını və ya 15,59 %-ni təşkil edir, bundan 201,6 ha (3,91 %) təmiz, 565,3 ha (10,95 %) daşlı və 37,8 ha (0,73 %) kollu örüş (otlaq) sahələridir. Fitosenoz yumşaq çimli dağ-çəmən torpaqlarında formalaşmış, həmçinin bitkilik qruplaşması yüksək meyilli yamaclarda tə-

sadüf edilir.

Bu formasiyanın növ tərkibində 27 növ ali bitkilər vardır ki, bunlardan 8 növ (29,6 %) taxılkimilər, 2 növ (7,4 %) paxlakimilər fəsilələrinə və 17 növ (63 %) isə müxtəlifotlara aiddir.

Fitosenozun ümumi layihə örtüyü 60-80 %-ə bərabərdir.

Formasiyanın dominantı ala tonqalotu (*Zerna variegata (Bieb.) Holub.*) olub, bolluğu 3 baldır; subdominantları neştərşəkili bağayarpağı (*Plantago lanceolata L.*) və Hohenaker kəklikotudur (*Thymus hohenackeri*).

Bu formasiyada bitki örtüyünün məhsuldarlığı quru (yeyilən) kütləyə görə daşlı öründə 6,8 s\ha təşkil edir.

Araşdırmaların nəticələri göstərir ki, Lənkəranın dağlıq hissəsində yerləşən Lerik rayonunun yay otlaqlarında aparılmış fitosenoloji tədqiqatlarda formasiyaların (taxılkimilər, paxlakimilər fəsiləsinin nümayəndələri və müxtəlif otlar) məhsuldarlığı aşağı düşmüşdür.

Onu da əlavə etmək lazımdır ki, Lənkəranın dağlıq hissələrinin (Lerik rayonu ərazisində) yay otlaqlarında fitosenozlardan səmərəli istifadə olunmur. Odur ki, həmin yay otlaq sahələrinə güclü antropogen təsirlərdən torpaq-bitki örtüyü deqradasiyaya məruz qalır, həmçinin təbii fitosenozların məhsuldarlığı iqlim şəraitindən asılı olaraq dəyişir və yem keyfiyyəti pisləşir. Otlaqlarda baş verən belə neqativ təsirlərin qarşısını almaq üçün ilk növbədə otlaq dövriyyəsinin tətbiqini, küzlə otarmanı, eləcə də səthi yaxşılaşdırma tədbirlərinin həyata keçirilməsini məqsəduyğun hesab edirik.

Odur ki, öncə qeyd olunan tədbirlərin hərtərəfli və kompleks şəkildə elmi əsaslarla tətbiqi Lənkəranın dağlıq hissəsində (Lerik rayonu ərazisində) yerləşən yay otlaqlarında fitosenozların səmərəli istifadəsinə imkan verəcəkdir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanın bitki örtüyü xəritəsi. M. 1:600000 (Akademik V.C.Hacıyevin müəllifliyi ilə). Bakı, DT və XK, 2007.
2. Azərbaycan Respublikası Ekoloji Atlası (Akademik B.Ə.Budaqovun redaktəsi ilə), DT və XK-nin Bakı Kartoqrafiyası Fabriki, 2009.
3. Budaqov B.Ə. Azərbaycan təbiəti. Bakı: Maarif, 1988, 204 s.
4. Məmmədov Q.Ş. Azərbaycanın torpaq ehtiyatları. Bakı: Elm, 2002, 132 s.
5. Məmmədov Q.Ş., Yaqubov Q.Ş. Azərbaycan Respublikasının təbii yem sahələrinin iri miqyaslı geobotaniki tədqiqatına dair təlimat. Bakı, 2002, 144 s.
6. Məmmədova S.Z., Şabanov C.Ə., Quliyev M.B. Lənkərançay hövzəsi torpaqlarının ekoloji monitorinqi. Bakı, Elm, 2005, 167 s.
7. Qurbanov E.M., Cabbarov M.T. Zuvandın friqana bitkiliyi. Prof. C.Ə.Əliyevin 70 illik yubileyinə həsr edilmiş elmi-praktik konfransın materialları. (Bitki örtüyü biosferin komponentidir). Bakı, 1996, s. 8-9.
8. Гурбанов Э.М., Джаббаров М.Т. Акантолимонниковые формации Талыша // Использование и охрана флоры и растительности Азербайджана. Баку: Элм, 1998, с.159-160.
9. Прилипка Л.И. Растительный покров Азербайджана. Баку: Элм, 1970, 170 с.
10. Флора Азербайджана. Баку, АН Азерб. ССР, ТТ. I-VIII, 1950-1961.
11. Ярошенко П.Д. Геоботаника (Основные понятия, направления и методы), М.-Л.:

- АН СССР, 1969, 200 с.
12. Cerepanov S.K. Vaseular Plants of Russia and Agrosent states the former USSR. North American Branch. Cambridge Universitu. Press 1995, 992 p.

ЭКОЛОГО – ФИТОЦЕНОЛОГИЧЕСКИЕ ИССЛЕДОВАНИЯ ВЫСОКОГОРНОЙ ЧАСТИ РАСТИТЕЛЬНОГО ПОКРОВА (НА ПРИМЕРЕ ЛЕТНИХ ПАСТБИЩ ЛЕРИКСКОГО РАЙОНА) ЛЕНКОРАНА И ИХ ЗНАЧЕНИЕ

Э.М. ГУРБАНОВ, С.С. АСЛАНОВА, М.Т. ДЖАББАРОВ, З.ДЖ.МАМЕДОВА

РЕЗЮМЕ

В статье излагаются результаты эколого-фитоценологических показателей растительности высокогорных частей Ленкорана (на примере летних пастбищ Лерикского района), которые используются для отгонного овцеводства. Нами изучены фитоценологические показатели сообществ, относящихся к горно-луговой и горностепной растительности. Выделено 6 формаций. Обсуждаются мероприятия и пути рационального использования растительности горных экосистем Лерикского района.

Ключевые слова: биоценоз, фитоценоз, формация, ассоциация, доминант, субдоминант, фриганоид, едификатор, эндемичный.

PHYTOCENOLOGICAL FEATURES AND SIGNIFICANCE OF VEGETATION OF MOUNTAINOUS PARTS OF LANKARAN (IN THE TERRITORY OF LERIK REGION)

E.M.GURBANOV, S.S.ASLANOVA, M.T.JABBAROV, Z.J.MAMMADOVA

SUMMARY

Ecological-phytocenological vegetation patterns in the mountainous parts of Lankaran are investigated, and it is determined that mountain-meadow and mountain-steppe plants and six formations which are formed by them are more widely spread. As a result, the useful usage of the mountain ecosystem of Lerik region is discussed.

Key words: biocenosis, phytocenosis, formation, association, furigana, dominants, subdominants, ediphication, endemics.

Redaksiyaya daxil oldu: 06.102011-ci il.

Çapa imzalandı: 09.01.2012-ci il.